

Esence, zákony a věda mezi Descartem a Leibnizem

J. Palkoska, ZS 2018

handout 4, 25. 10. 2018

I

„[J]e třeba uvážit příčinu [pohybu], která je dvojitá: za prvé, všeobecná a prvotní [*universalem & primariam*], která je obecnou příčinou [*causa generalis*] všech pohybů, jež jsou ve světě; a za další, jednotlivá [*particularem*], která působí, že jednotlivé [*singulae*] části matérie nabývají pohybů, které dříve neměly. Co se týče té obecné [*generalem*], zdá se mi zjevné, že jí není nic jiného než samotný Bůh, který na počátku stvořil matérii zároveň [*simul*] s pohybem i klidem a pouze svým řádným spolupůsobením [*concursum ordinarium*] v ní celé zachovává [*in eâ totâ conservat*] právě tolik pohybu i klidu, kolik do ní tehdy vložil. ... Chápeme též, že v Bohu je nejen ta dokonalost, že je sám v sobě neměnný, ale též že jedná tak trvalým a neměnným způsobem, jak jen možno [*modo quàm maximè constanti & immutabili operetur*]. ... Bůh částem matérie udělil různé pohyby, když je prvně stvořil, a celou tuto matérii nyní zachovává [*conservet*] zcela stejným způsobem a #podle téhož plánu [*ratione*], podle něž ji předtím stvořil <#s týmiž zákony, které částem matérie určil při jejich stvoření> A z téže neměnnosti Boha lze poznat určitá přírodní pravidla či zákony, které jsou druhotnými a jednotlivými příčinami [*causae secundariae & particulares*] různých pohybů, jež pozorujeme v jednotlivých tělesech.“ (Descartes, *Principy II*, 36-37)

II

„V celém vesmíru tedy existuje jedna a tatáž matérie, jelikož je celá poznávána jen na základě toho, že je rozlehlá. A veškeré vlastnosti, které v ní jasně vnímáme, se převádějí [*reducuntur*] výhradně na to, že je dělitelná a schopná pohybu ve svých částech [*partibilis, & mobilis secundùm partes*], a proto schopná všech stavů, u nichž vnímáme, že mohou vyplývat z pohybu jejích částí. Dělení, které je pouze v myšlení, totiž nemění nic; a veškerá rozmanitost matérie, čili veškerá různost jejích forem, závisí na pohybu.“ (Descartes, *Principy II*, 23)

III

„Mezi umělými výtvoři [*arte facta*] a přírodními tělesy [*corpora naturalia*] neuznávám jiné rozlišení než ten, že většina činností umělých výtvorů je prováděna součástmi [*instrumentis*] tak velkými, že je lze snadno vnímat smysly: toho je totiž třeba k tomu, aby mohly být sestrojeny člověkem. Přírodní účinky však naopak téměř vždy závisejí na ústrojích [*organis*] tak nepatrných, že všem smyslům unikají. A zajisté všechny výměry mechaniky patří také do fyziky, jejíž je mechanika částí či druhem. Pro orloj složený z těch či oněch kol je stejně přirozené ukazovat čas, jako pro strom vzešlý z toho či onoho semene dávat takové a takové plody.“ (Descartes, *Principy IV*, 203)

IV

„[N]ikdy nebudeme zdůvodnění přírodních věcí odvozovat ze záměru [*à fine*], který si Bůh #nebo příroda# stanovil při jejich vytvoření. Nesmíme totiž být tak zpupní, že bychom si osobovali účast na Jeho úradcích [*consiliorum*]. Nýbrž budeme Jej považovat za účinnou příčinu [*causam efficientem*] všech věcí a uvidíme, co nám přirozené světlo, jež do nás vložil, ukáže jako to, co je třeba vyvodit z těch Jeho atributů, které nám umožnil v nemalé míře poznat, ohledně těch Jeho účinků, které jsou zjevné našim smyslům.“ (Descartes, *Principy I*, 28)

V

[A] Stvořené věci samy o sobě nemohou činit vůbec nic; vše činí Bůh za přítomnosti stvořených věcí. /„*okasionalismus*“/

[B1] Veškerá činnost ve stvořeném světě zahrnuje činnost Boha: Bůh udržuje stvořené věci v bytí a při produkování účinků ve stvořeném světě spolupůsobí se stvořenými věcmi. /„*konkurentismus 1*“/

[B2] Stvořené věci se udržují v bytí samy, při produkování účinků ve stvořeném světě s nimi nicméně spolupůsobí Bůh. /„*konkurentismus 2*“/

[C] Bůh stvořené věci pouze udržuje v bytí; vše ostatní činí stvořené věci za přítomnosti Boha. /„*konservacionismus*“/

[D] Bůh ve stvořeném světě nečiní nic; vše činí stvořené věci za přítomnosti Boha. /„*deismus*“/

VI

I. Zavazuje se Descartes ve své koncepci materiálního vesmíru k (a) okasionalismu, (b) konkurentismu 1, či konservacionismu?

II. Vyžaduje výklad fenoménů v Descartově materiálním vesmíru kausální potentnost konečných jsoucen, tj. existenci druhotných příčin?